

Història del noi que es va convertir en peix

‘Nicolau’, primera novel·la d’Antoni Veciana, rescata una llegenda comuna a molts llocs de la Mediterrània. L’explica en un català ric i popular, ple d’expressions del Camp de Tarragona

◆◆◆◆◆ Jordi Nopca

a
llegim

44-45

● Entrevista amb Ottessa Moshfegh ● Les Altres Herbes publiquen en català la millor novel·la de Tom Spanbauer

46-47

● Audur Ava Olafsdottir, traduïda per primera vegada al català
● De la màquina d’escriure a Twitter

Hi havia una vegada un nen que vivia en un poble mariner i que, sempre que podia, es treia la roba i se n’anava a nedar mar endins. Aquest nen es deia Nicolau Pou, i és el protagonista de diverses llegendes i contes escampats en diversos punts de la Mediterrània.

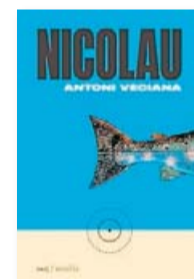
“Em sembla curiós que Catalunya, que és un país que té tota una franja que toca al mar, tingui un folklore molt més centrat en els pobles i indrets de terra endins. Només cal repassar l’obra de Ramon Violant i Simorra i de Joan Amades. Aquest últim va escriure tant que per força havia d’ocupar-se del tema, ni que fos una miqueta”, explica Antoni Veciana, que acaba de debutar amb *Nicolau* (La Segona Perifèria, 2022). La novel·la es proposa recordar i revisar, des d’una mirada contemporània, la història d’una família tocada per l’obsessió pel mar del seu fill petit. “En Nicolau necessita fugir de la realitat –afirma l’autor–. No li agrada el món on viu, és incapaç de suportar-lo, i llavors decideix refugiar-se en un altre món. El que no pot saber és que aquell altre món el canviarà”.

“O ets del mar, o no n’ets”, diu un dels personatges del llibre. El seu autor és del mar, però a mitges. Nascut a Reus el 1977, va començar a treballar en *Nicolau* des de Cambrils, on va sovint, inspirat pel mariner i filòleg Josep Lluís Savall. “Va fer una gran feina de recuperació del lèxic dels pescadors de Cambrils –comenta–. Per desgràcia, Savall va morir massa jove, el 2006, quan només tenia 47 anys”. Llicenciat en fi-

lologia catalana, Antoni Veciana té una productora teatral –un dels últims projectes és un muntatge a partir del *Poema inacabat*, de Gabriel Ferrater– i és dramaturg. “L’origen de *Nicolau* va ser precisament una obra de teatre. No acabava de funcionar i vaig prendre una decisió arriscada: convertir-la en una novel·la”, recorda. Veciana admet que “mai no havia escrit narrativa”. Però el resultat és òptim, tant en la forma com en el fons.

Escriure sota l’aigua

Un dels encerts de la novel·la és que la metamorfosi del protagonista és gradual i no es fa efectiva fins a la meitat del llibre, en un homenatge explícit a l’inici de *La transformació*, de Franz Kafka. “Quan un matí Nicolau Pou va despertar-se d’uns somnis neguitosos, es va trobar al bocoi transformat en un peix meravellós”, escriu. “La meua intenció era traslladar a la prosa la sensació de quan et tires a l’aigua: et submergeixes i la gravetat i els colors canvien –explica–. Si hi ha alguna atmosfera que

NICOLAU
ANTONI VECIANA
LA SEGONA
PERIFÈRIA
160 PÀG. / 17,90 €

vaig tenir al cap mentre escrivia va ser la d’*El dia de l’ós*, de Joan-Lluís Lluís. Ell, però, ambienta la seva història a Prats de Molló, enmig de la muntanya. En un passatge del llibre em permeto copiar una frase sencera d’un conte de Joaquim Ruyra, un dels meus grans referents literaris que escriuen del mar”.

Nicolau arrenca al segle XIX en un poble indeterminat del golf de Sant Jordi –que podria ser l’actual Ametlla de Mar–, però quan el físic del noi s’adapta al de les criatures marines es permet recular ocasionalment més enrere. Explica nombroses llegendes medievals, com ara la de sant Brandà, un monjo irlandès que va emprendre un viatge mar endins fins que va arribar a una gran illa deserta que, en realitat, era el lloc d’un peix gegantí que van despertar d’un son de centenars d’anys mentre preparaven xai a la brasa. “M’ho passo molt bé buscant totes aquestes històries –admet l’autor–. N’hi podria haver posat moltes més. Un element que m’interessa molt de la narrativa popular és la violèn-

Quatre llibres amb criatures entre humanes i aquàtiques

Durant el llarg períple per tornar fins a la seva illa, Ítaca, Ulisses i la seva tripulació van passar per davant de l’illa de les sirenes. Per evitar ser seduït pel seu encant, l’heroi dels aqueus es va fer tapar les orelles amb cera i es va fer encadenar al pal major de la nau. L’última traducció és de Joan F. Mira.

Va ser Hans Christian Andersen qui va fixar, al segle XIX, *La sirenetta*, un conte transmès oralment durant segles sobre una sirena que salva un príncep humà i se n’enamora. La jove pacta amb una bruixa perdre la veu per tenir un parell de cames i poder viure en terra ferma amb el seu estimat. Ell, però, la rebutjarà perquè és muda.

01. Gravat sobre pesca i criatures marines. HULTON ARCHIVE
02. L'escriptor Antoni Veciana a Barcelona. RUTH MARIGOT

LA RIQUESA LÈXICA DEL MAR

- 👁 **BASTIMENT**
Construcció de fusta, en forma de mitja nou, que serveix per navegar.
- 👁 **BLANCALL**
Clapa blanca a la mar. Sol dir-se quan hi ha molt de vent i la mar es torna blanca per l'escuma que produeixen els cops de mar en esclatar.
- 👁 **CAIXETA**
Mol·lusc lamel·libranqui de l'espècie arca de Noè.
- 👁 **ENZADA**
Moviments de pujar i baixar la potera amb un moviment de braç per pescar el calamar.
- 👁 **FERRADA**
Galleda.
- 👁 **FARALLÓ**
Roca més o menys aguda que sobresurt del mar, generalment a prop de la costa.
- 👁 **GADEGANG**
Escamarlà.
- 👁 **GRUMEIG**
Peix o tros de peix que es tira a la mar, enganxat o no a l'ham, per atreure els peixos.
- 👁 **MALESA**
Qualsevol objecte al fons de la mar que pugui danyar els ormeigs de pesca.
- 👁 **MANADOR**
Persona que dirigeix un bastiment sense ser-ne el propietari.
- 👁 **POTERA**
Instrument per pescar calamars.
- 👁 **RELLAMBRALL**
Fosforescència produïda pel moviment d'un objecte dins de l'aigua. Es produeix les nits de fosca i té un color verdós.
- 👁 **REMITGER**
Cadascun dels mariners que van amb una barca de pesca a les ordres del patró.
- 👁 **SÀRCIA**
Xarxa.
- 👁 **VOGAR**
Moure els remos per fer avançar un bastiment.
- 👁 **TERRISTA**
Persona que no té ofici per anar a la mar.

cia que hi trobes. No és ni bona ni dolenta, és real. El que em sembla irreal és el que passa ara en algunes versions modernes dels contes. S'eliminen tots els elements perillosos i políticament incorrectes. Quin sentit té amagar el món que es trobaran quan creixin?"

Deixar-se inspirar per les àvies

L'altre gran encert és la llengua en què Veciana explica la història i fa parlar els personatges, un català ric i popular, ple d'expressions del Camp de Tarragona. "La primera versió era més heavy –assegura–. Ho he rebaixat una mica: de lèxic no, només la morfologia". Al llibre hi apareixen mol·luscus com les *caixetes* i els *barretets*, crustacis com els *gadegangs* –escamarlans–, però també expressions com *alego* (aviat), *astragat* (cansat en excés), *lluvent* (fórmula popular de dir el sol) i *paupons* (palpentes). "La llengua de Nicolau representa, per a mi, tornar a la foscor dels records, a escriure com parlaven les meves àvies –diu–. M'ha permès fer memòria de com

parlaria si no tingués tan present la llosa de l'estàndard".

A més d'humanitzar la llegenda del noi peix –de treure-li l'esoterisme de les malediccions i mals d'ull– i de donar un paper important a la germana del protagonista, la Pineada –"l'autèntica heroïna, l'única que s'atreveix a enfrontar-se amb la realitat", afirma l'autor–, Nicolau "vol fer la feina de mostrar la repressió lingüística que pateixen les variants sense prestigi". "Hi ha un intent modest de retornar la dignitat a una llengua que havia estat viva", afegeix.

A Veciana li interessien les llegendes i rondalles des que era petit. "Una part de la meua família és alemanya, i recordo un estiu en què, enmig de l'avorriment habitual, la tieta ens va explicar tot el cicle de *L'anell del Nibelung* –diu–. Està format per una sèrie de relats mitològics units per un mateix fil narratiu. La nostra tradició és rica en històries –des del Patufet fins al Joan sense por–, però no hi ha cap lloc on s'expliquin totes unides".

VECIANA QÜESTIONA ELIMINAR "ELS ELEMENTS PERILLOSOS I POLÍTICAMENT INCORRECTES" DELS CONTES I LES LLEGENDES

'NICOLAU' VOL RECUPERAR "LA DIGNITAT" D'UNA "VARIANT SENSE PRESTIGI" COM LA DEL CAMP DE TARRAGONA

"Els mites ens serveixen per saber qui som: no tinc cap originalitat en aquest sentit –explica l'autor–. Si els respectes com són, els pots aprofitar més". Les sirenes, les nereides i el peix mular, "gran com una muntanya", conviuen amb la narració de l'amor de Glauco per Escila i com, després d'acudir a la fetillera Circe, aquesta decideix castigar l'enamorat convertint la seva estimada en monstre. "La ràbia existeix i a vegades s'ha de deixar anar com fa Circe", diu.

Fugir per esquivar el dolor

En el periple subaquàtic del seu personatge, Antoni Veciana no s'oblida de fer-lo aturar en una ciutat enfonsada. "És un altre dels ideals i les utopies de moltes cultures –afirma–. Pensem que si visquéssim a Atlantis potser seríem feliços i rics, viuríem envoltats de tresors enfonsats... Els éssers humans tenim aquesta mena de deliris". D'entre totes les ruïnes meravelloses possibles, Nicolau escull Malica, "la versió catalana del mite, que està ubicada a la badia d'Alcúdia".

El noi peix sembla feliç sota l'aigua, però mai no deixarà de perseguir-lo l'angoixa. "Això admet una lectura actual –comenta l'autor–. Cada vegada hi ha més gent que necessita dissociar-se de la realitat. Treballen en feines que no els agraden o se senten insatisfets amb la seva vida pels motius que siguin. ¿Evadir-te et permet fugir del dolor? Jo soc dels que pensen que la gent més lúcida no s'esfuma, encara que potser n'acaba pagant les conseqüències".

A més d'amagar dones d'aigua –que habiten estanys, torrents i gorgs–, els rius han donat personatges llegendaris com els de les ondines. Quid Pro Quo va

La pell freda, primera novel·la d'Albert Sánchez Piñol, passava en una illa perduda al mig de l'Atlàntic. Un home s'hi instal·lava i no triava a ser visitat de nit per uns éssers monstruosos als quals anomenava granotots i que sortien del mar. S'enamorava d'un d'ells.

publicar *Ondina*, el clàssic romàntic de Friedrich de la Motte Fouqué, on es narra l'amor apassionat entre una deïtat fluvial i un cavaller.